

IM150/TM_B_017 Metody a techniky výzkumu pro bakaláře

Výuka: středa, 14:00-15:40; online

Vyučující: Mgr. et Mgr. Michal Tkaczyk, Ph.D. (tkaczyk@fss.muni.cz) – pro individuální konzultace kontaktujte vyučujícího emailem

ANOTACE

Kurz má úvodový a přehledový charakter, budou v něm diskutovány klíčové metodologické koncepty a výzkumné metody společenských věd, s nimiž se studenti mohou potkat při tvorbě diplomové práce v oboru Teorie interaktivních médií. Kurz seznámí studenty se základy vědeckého poznání a empirického výzkumu s důrazem na možnost použití vybraných výzkumných metod společenských věd při zkoumání interaktivních médií. Jeho první část je věnovaná základům vědeckého poznání a stěžejním aspektům empirického výzkumu – základním znakům vědeckého poznání, logice empirického výzkumu, problematice odborných zdrojů, výzkumného designu, a také specifikám kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Druhá část kurzu nabízí přehled vybraných výzkumných metod společenských věd, které lze použít ve výzkumu v oblasti interaktivních médií jako jsou dotazování (dotazníkové šetření a rozhovory), pozorování a etnografické metody, kvalitativní a kvantitativní analýzy komunikačních sdělení.

CÍLE KURZU A VÝSTUPY Z UČENÍ

Cílem kurzu je seznámit studenty se základy empirického výzkumu s důrazem na výzkumné metody společenských věd, tak aby byli schopni realizovat vlastní výzkum v oblasti interaktivních médií, pro potřeby vypracování diplomové práci. Po absolvování kurzu student bude schopen:

- vyjmenovat a definovat hlavní znaky vědeckého poznání
- vyjmenovat základní aspekty výzkumného designu a ilustrovat je na vlastním projektu výzkumu
- vyhledat relevantní odborné zdroje týkající se zkoumaného výzkumného problému
- zvolit vhodnou metodu sběru a analýzy dat pro potřeby vlastního výzkumu
- pojmenovat možnosti aplikace a limity výzkumných metod, které byly probírány v kurzu

DISTANČNÍ VÝUKA

Tento semestr výuka bude probíhat distančně formou synchronní online výuky pomocí aplikace ZOOM. Vyučující s dostatečným předstihem pošle studentům odkaz pro připojení k online semináři. Vyučující si vyhrazuje právo na změnu aplikace v průběhu semestru. I případě distanční výuky platí čl. 9 odst. 6 a 7 Studijního řádu MU. Možné jsou dvě neomluvené absence.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

Podmínkou ukončení kurzu je úspěšné složení zkoušky, přistoupení ke zkoušce je podmíněno získáním přinejmenším 10 bodů za tři průběžné úkoly.

Průběžné úkoly

Cílem průběžných úkolů je nacvičit vybrané praktické znalosti, které mohou být užitečné při vypracování diplomové práce. Studující zpracovávají a odevzdávají úkoly jako vlastní, samostatně odvedenou práci, jež dokládá obeznámenost s poznatky a koncepty probíranými v kurzu.¹ Existuje možnost jedné opravy každého úkolu, vždy do 7 dnů od obdržení hodnocení.

PRŮBĚŽNÝ ÚKOL Č. 1: *Rešeršní dotaz pro vyhledávání literatury v odborných databázích (0-4 b.)*

Student odevzdá textový dokument, který bude obsahovat a) krátké vymezení tématu diplomové práce (max. 70 slov); b) formulaci dotazu pro vyhledání odborné literatury na téma diplomové práce v elektronické databázi odborných zdrojů. Součástí dotazu musí být symboly booleovských, případně dalších vyhledávacích operátorů (max. 30 slov).

Kritéria hodnocení: zahrnutí relevantních konceptů; náležité uchopení vztahů mezi koncepty; formální správnost syntaxe

Termín a způsob odevzdání: 27. října 2020, do odevzdáárny v IS.

PRŮBĚŽNÝ ÚKOL Č. 2: *Formulace výzkumného problému, cílů výzkumu a hlavních výzkumných otázek (0-10 b.)*

V textovém dokumentu student/ka představí a) téma výzkumu a výzkumný problém, který bude řešit v diplomové práci (max. 100 slov); b) určí cíle, kterých má práce dosáhnout (max. 50 slov) a c) formuluje hlavní výzkumné otázky, a v případě, že se rozhodl/a pro kvantitativní výzkum rovněž hypotézy (max. 50 slov).

Kritéria hodnocení: kvalita popisu základních parametrů diplomové práce uvedených v zadání (především srozumitelnost, použití odborného jazyka); správná identifikace oblasti výzkumného zájmu; náležité uchopení výzkumného problému; přiměřenost cílů práce; správná formulace výzkumné otázky

Termín a způsob odevzdání: 17. listopadu 2020, do odevzdáárny v IS.

¹ Studijní řád o podvodném plnění povinností říká toto: „Výuka na MU předpokládá, že studenti znají studijní předpisy a že se nedopouštějí podvodného plnění studijních povinností, zejména opisování u zkoušek a plagiátorství, tedy **vydávání cizích myšlenek za vlastní a přebírání myšlenek jiných autorů bez uvedení autorství**. Plagiátorství patří k nejzávažnějším etickým proviněním v akademickém prostředí, popírá poslání university i smysl studia. Z právního hlediska je plagiátorství krádeží cizího duševního vlastnictví. Každým případem podvodného chování se zabývá disciplinární komise, která může udělit nejpřísnější sankci, a to nepodmínečné vyloučení ze studia. Studentům doporučujeme co nejdůkladněji se seznámit s problémem plagiátorství a se způsoby, jak se mu vyhnout.“

PRŮBĚŽNÝ ÚKOL Č. 3: Základní vymezení, reflexe výhod a limitů zvolené výzkumné metody (0-4 b.)

Student a) popíše základní znaky výzkumné metody, kterou považuje za vhodnou pro vypracování své diplomové práce (max. 50 slov); b) odůvodní volbu metody v kontextu výzkumného problému (max. 50 slov); c) uvede přinejmenším jednou výhodu a jeden limit této metody (max. 50 slov).

Kritéria hodnocení: správnost popisu výzkumné metody

Termín a způsob odevzdání: 12. ledna 2021, do odevzdáárny v IS.

Závěrečná zkouška

Závěrečná zkouška sestává z praktické a teoretické části.

PRAKTICKÁ ČÁST ZKOUŠKY: Návrh výzkumného projektu diplomové práce (max. 35 bodů)

Návrh je třeba prezentovat formou textového dokumentu. Návrh by měl reflektovat základní parametry výzkumu, podle níže uvedené doporučené struktury:

ÚVOD (max. 200 slov)

Téma výzkumu, stručná charakteristika výzkumného problému, hlavní výzkumná otázka, odůvodnění relevance výzkumného problému, cíle výzkumu.

TEORETICKÁ ČÁST (max. 400 slov)

Teoretický a konceptuální rámec: identifikace stěžejních použitých teorií a konceptů a jejich vymezení; rámcová charakteristika stavu poznání (co již víme a co ještě nevíme).

METODOLOGIKÁ ČÁST (max. 400 slov)

Formulace hlavní a vedlejších otázek; představení výzkumné strategie; představení a odůvodnění: a) zvolené techniky sběru dat; b) výzkumného souboru/zkoumaného případu; a c) způsobu analýzy dat; reflexe limitů zvoleného metodologického postupu.

SEZNAM ZÁKLADNÍ LITERATURY K TÉMATU

3 až 5 základních studií a monografií

Termín a způsob odevzdání: 29. ledna 2021, do odevzdáárny v IS

TEORETICKÁ ČÁST ZKOUŠKY: písemná zkouška u počítače (max. 65 bodů)

Pro úspěšné složení teoretické části závěrečné zkoušky se předpokládá obeznámenost s odpřednášenými tématy a znalost povinné literatury, která bude na přednáškách probírána (viz rozpis přednášek).

Pro úspěšné zakončení kurzu je třeba u zkoušky získat alespoň 60 bodů, v tom přinejmenším 20 bodů za praktickou část.

Známky: 60–68 **E**, 69–76 **D**, 77–84 **C**, 85–92 **B**, 93+ **A**

Základní metodologická učebnice

- Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK

Další doporučená literatura:

- Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.
 - Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge: Polity Press.
 - Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks: Sage.
 - Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum
 - Flick, U. (1999). *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage.
 - Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.
 - Punch, K. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.
 - Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií. Nejpoužívanější metody a techniky*. Grada.
 - Silverman, D. (2005). *Ako robíť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar.
 - Šanderová, J. (2005). *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
-

OSNOVA KURZU

7. 10. Úvodní hodina, seznámení s obsahem kurzu

- seznámení s obsahem kurzu a s podmínkami jeho ukončení
- otázky a odpovědi

14. 10. Základy vědeckého poznání, organizace vědy, empirický výzkum

- věda, vědecké poznání, vědecké a každodenní poznání
- teorie, koncepty, metodologie
- technické, přírodní, humanitní a společenské vědy
- interaktivní média pohledem humanitních a společenských věd

Povinná literatura:

Kapitola „Společenské vědy a empirický výzkum“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Kapitola „Věda a vědecký přístup“ v knize Kerlinger, F.N. (1972). *Základy výzkumu chování*. Praha: Academia.

Kapitola „Na polí vědy“ v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.

Kapitoly „Terminologie“ a „Sociální jev, sociální problém jako předmět výzkumu“ v knize Zich, F., Roubal O. (2014). *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní.

Kapitola “Human Inquiry and Science“ (pouze str. 3-27) v knize Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Podkapitola “Philosophical Worldviews” v knize Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge: Polity Press.

21. 10. Práce s odbornou literaturou, akademický text a jeho náležitosti

- role odborné literatury v empirickém výzkumu
- elektronické odborné informační zdroje
- rešerše literatury, vyhledávací dotaz
- typy odborných textů, náležitosti odborného textu
- vybrané otázky publikační etiky: práce se zdroji

Povinná literatura:

Podkapitola „Teoretické ukotvení“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Kapitola „Vybrané žánry odborných statí ve společenských vědách“ v knize Šanderová, J. (2005). *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Doporučená literatura:

Kapitola “Literature searching” v knize Bell, J. (1999). *Doing your research project: a guide for first-time researchers in education and social science*. Buckingham: Open University Press.

Kapitola „Hlavní zásady publikační etiky“ v knize Šanderová, J. (2005). *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

4. 11. Empirický výzkum

- cíl empirického výzkumu: explorace, deskripce, explanace
- typy empirického výzkumu: základní, aplikovaný, evaluační, kritický výzkum
- strategie empirického výzkumu: kvantitativní a kvalitativní výzkum, smíšené metody, triangulace metod
- časová dimenze výzkumu: longitudinální a průřezová studie
- zdroje a typy dat ve výzkumu
- struktura výzkumného procesu

Povinná literatura:

Podkapitoly 1.3 „Metodologie“, 1.4 „Výzkumný proces“, 2.1 „Kvantitativní výzkum“, 2.2 „Kvalitativní výzkum“, 2.4 „Smíšený výzkum“ v knize Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Doporučená literatura:

Kapitola “Inquiry, Theory, and Paradigms” (pouze s. 69-82) a kapitola “Purpose and Design of Research Projects” (pouze s. 89-97) In Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Podkapitoly “Quantitative versus Qualitative Research“ a “Preoccupations of Quantitative and Qualitative Researchers” In Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge: Polity Press.

11. 11. Design empirického výzkumu

- výzkumný projekt a jeho náležitosti
- téma výzkumu a výzkumný problém
- cíle výzkumu
- výzkumné otázky
- výzkumný design a jeho dílčí aspekty

Povinná literatura:

Podkapitoly „Volba tématu“, „Výzkumný problém a výzkumné otázky“, „Volba výzkumné strategie“, „Volba metodologických postupů“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Kapitola „Jak začít aneb štěstí přeje připraveným“ In Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada

Kapitola “Research questions and objectives” In Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge: Polity Press.

18. 11. Základní znaky, aplikace a specifika kvantitativního výzkumu

- kvantitativní výzkum
- hypoteticko-deduktivní model vědy
- kvantifikace aneb měření konceptů: konceptualizace a operacionalizace
- cíle kvantitativního výzkumu a výzkumné otázky
- hypotézy a typy vztahů mezi proměnnými (korelace a kauzální vztah)
- výzkumný soubor: populace, census a výběr
- způsoby výběru případů (*sampling*): pravděpodobnostní a nepravděpodobnostní výběry
- validita, spolehlivost, reprezentativita

Povinná literatura:

Kapitoly „Kvantitativní strategie výzkumu“ a „Populace a výběr“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Podkapitoly 5.2 „Indikátor, ukazatel, znak, proměnná“, 5.3 „Hledání měřitelných indikátorů“ v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.

Kapitola „Jak nakreslit plán aneb na co jsou hypotézy“ v knize Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

Kapitola “From concepts to measurements” v knize Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Kapitola “Developing indicators for concepts” v knize De Vaus, D. A. (2001). *Research design in social research*. London: Sage Publications.

Kapitola „Kolik vran musíme pozorovat“ v knize Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

Kapitola „Výzkumné jednotky: Koho/co budeme zkoumat“ v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada

Podkapitola 5.3 „Způsob výběru“ v knize Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Kapitola “Selection of Data” v knize Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation* (pp. 197-213). Cambridge: Polity Press.

Kapitola “Sampling logic” v knize Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

25. 11. Základní znaky, aplikace a specifika kvalitativního výzkumu

- předpoklady kvalitativního výzkumu
- porozumění a interpretace
- subjektivní reflexivita, situovanost výzkumu
- cíle kvalitativního výzkumu a výzkumné otázky
- výzkumné designy v kvalitativním výzkumu
- výběr vzorku, případu a prostředí výzkumu
- kritéria kvality v kvalitativním výzkumu

Povinná literatura:

Kapitola „Kvalitativní strategie výzkumu“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Kapitola „Základní přístupy kvalitativního výzkumu“ v knize Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Kapitola „Foundations for thinking and working qualitatively“ v knize Bazely, P. (2013). *Qualitative Data Analysis: Practical Strategies*. London: Sage.

2. 12. Vybrané metody sběru dat: Dotazníkové šetření

- dotazníkové šetření
- způsoby dotazování
- návrh dotazníku
- typy otázek v dotazníku
- finalizace a pilotáž dotazníků

Povinná literatura:

Kapitola „Dotazník“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Kapitola „Základní techniky sběru dat“ (pouze str. 157-207) v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.

Podkapitola 4.2 „Návrh dotazníku“ v knize Punch, K. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.

Kapitola “Survey” (pouze str. 228-242) v knize Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Kapitola “Constructing questionnaires” v knize De Vaus, D. A. (2014). *Surveys in social research*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

9. 12. Vybrané metody sběru dat: Kvalitativní formy dotazování

- typy kvalitativních rozhovorů: polostrukturovaný, nestrukturovaný, narativní
- rozhovor s více osobami: focus groups
- pomocné techniky při vedení rozhovoru
- realizace rozhovoru
- transkripce rozhovoru

Povinná literatura:

Kapitola „Rozhovor“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovičková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Podkapitola 6.1 „Kvalitativní dotazování“ v knize Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Kapitola „Základní techniky sběru dat“ (pouze str. 207-242) v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.

16. 12. Vybrané metody sběru dat: Pozorování a etnografické přístupy

- pozorování, role pozorovatele
- záznam pozorování, terénní poznámky
- etnografický výzkum
- virtuální a online etnografie

Povinná literatura:

Kapitola „Zúčastněné pozorování“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovičková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Podkapitoly 4.2 „Etnografický výzkum“, 6.2 „Pozorování“, 8.2 „Analýza dat v etnografické studii“ v knize Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Kapitola „Pozorování a etnografické postupy sběru dat“ v knize Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada

Chine, Ch. (2017). Ethnographies of Online Communities and Social Media: Modes, Varieties, Affordances. In Fielding, N. G., Lee, R. M., & Blank, G. (Eds.), *The SAGE Handbook of Online Research Methods* (pp. 401-415). London: Sage.

6. 1. Vybrané metody sběru dat: Analýza komunikačních sdělení

- kvalitativní versus kvantitativní analýza komunikačních sdělení
- obsahová analýza: kódování, měření vlastnosti komunikačních sdělení
- sémioticko-strukturální analýza
- interpretativní čtení
- narativní analýza

Povinná literatura:

Kapitola „Analýza dokumentů“ In Sedláková, R. (2014). *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada

Doporučená literatura:

Podkapitola “Content analysis” In Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research* (pp. 295-307). Wadsworth Publishing Company.

Jansová, I. (2017). Fanouškovský jazyk jako exemplář fanouškovských aktivit s mocenským potenciálem. *Mediální studia*, (2), 167-187.

Kirkosová, K. (2019). Přemluv bábu, pobav sebe: postmoderní estetika v občanském politickém diskurzu. *Filozofie dnes*, 10(2), 175-206.

Kronick, J.C. (1997). Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat. *Sociologický časopis*, 33(1), 57-67.

13. 1. Úvod do kvantitativní a kvalitativní analýzy dat

- kvantitativní analýza dat: úrovně měření proměnných, popisné statistiky a testování hypotéz, srovnání statistik, kontingenční tabulka
- kvalitativní analýza a interpretace dat: techniky redukce a interpretace, srovnávání, kategorizace, vytváření typologií, ideální typ, kódování dat

Povinná literatura:

Kapitoly „Kvantitativní analýza dat“ a „Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu“ v knize Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (Eds.). (2020). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

Doporučená literatura:

Kapitola “Analyzing quantitative data” In Babbie, E. 2001. *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Podkapitoly 7.2 „Návrh kategoriálních systémů“, 7.3 „Vytváření typologií, ideální typy“, 7.4 „Zobrazovací prostředky“, 8.3 „Zakotvená teorie – metoda analýza In Hendl, J. (1997). *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.

Kapitola “Analyzing qualitative data” v knize Babbie, E. (2001). *The Practice of Social Research*. Wadsworth Publishing Company.

Podkapitola “Data analysis and interpretation“ v knize Creswell, J.W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (pp. 183-190). Los Angeles: Sage.

Podkapitola “Data Analysis Techniques“ v knize Blaikie, N. W. H. (2000). *Designing social research: the logic of anticipation* (pp. 236-241). Cambridge: Polity Press.